Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U005538

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 30-10-2026

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кононенко Олександр Васильович
2. Oleksandr Kononenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: ОП 48169 Історія

Дата захисту: 04-11-2026

Спеціальність за освітою: Історія України

Місце роботи здобувача: Організація відсутня

Код за ЄДРПОУ: 0000000000

Місцезнаходження: 00000, Київ, 00000, Україна

Форма власності: Змішана

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 16872

Повне найменування юридичної особи: Запорізький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02125243

Місцезнаходження: вул. Університетська, Запоріжжя, Запорізький р-н., 69011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Запорізький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02125243

Місцезнаходження: вул. Університетська, Запоріжжя, Запорізький р-н., 69011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03.81.03

Тема дисертації:

1. Заліснення теренів південно-східної України як інструмент трансформації степового ландшафту у ХпХ – 1-й половині ХХ ст.

2. Afforestation of the territories of southeastern Ukraine as a tool for the transformation of the steppe landscape in the 19th – 1st half of the 20th centuries

Реферат/анотація:

1. Дослідження присвячено висвітленню історичних обставин процесу заліснення теренів південно-східної України. Основною метою є реконструкція розвитку мережі лісових господарств регіону та аналіз ходу робіт зі зміни степового ландшафту, які проводилися впродовж XIX й до середини XX ст. У процесі було з'ясовано, що стан наукової розробки теми не має ознак завершеності: наукові публікації є спорадичними та не розкривають повністю всієї складної проблематики. Це твердження є справедливим до комплексу наукових праць, виокремлених автором в межах всіх етапів розвитку наукової думки – як історіографічної, так і природничої, випродукованої від середини XIX ст. й до сьогодення. Відповідно, поява комплексного дослідження, присвяченого екологічній історії українського степу є очікуваною й актуальною. Основу дисертаційного дослідження становлять матеріали з центральних і місцевих архівів України: актова й діловодна документація органів влади й профільних відомств, які діяли в регіоні в XIX–XX ст. й опікувалися

лісовою галуззю господарства. Разом з архівними матеріалами в роботі було задіяно широке коло наративних джерел, зображальних і картографічних матеріалів, публікацій з періодичних видань. Застосування міждисциплінарного методологічного інструментарію дало авторові змогу розглянути ландшафтні трансформації як цілісний та послідовний процес, який розвивався в тісному симбіозі з суспільним життям. Преамбулою до основного змісту роботи став сюжет, що висвітлив практики запорозьких козаків у сфері охорони байрачних лісів. Ця діяльність «на випередження» просувала ідеї заліснення степу. Було з'ясовано, що за часів Російської імперії, у XIX – на початку XX, роботи зі зміни степового ландшафту провадили: 1) державні лісові станції; 2) приватні господарства місцевих поміщиків; 3) громади; 4) окремі представники іноземних колоністів. Найбільш знаними та успішними піонерами степового лісорозведення були поручик В. Графф, херсонський поміщик В. Скаржинський, меноніт Й. Корніс. Створені за урядової ініціативи Великоанадольське та Старобердянське лісництва були першими лісовими господарствами південно-східної України, які існують і до сьогодні. Було доведено, що селянська реформа 1861 р., попри свій прогресивний у соціальному плані характер, спричинила занепад як ідей, так і практик зі степового лісорозведення. Лише низка посух і неврожаїв, що спричинила масштабний голод 1891 – 1892 рр., надала нового поштовху до робіт з трансформації ландшафту. Робилось це на науковій основі, за підтримки держави: «Особлива експедиція» В. Докучаєва згуртувала провідних науковців, як-от: Г. Висоцького, П. Костичева, В. Вернадського. Їх основним досягненням стало налагодження роботи мережі польових дослідних станцій у степовому регіоні. Події Першої світової війни та Революції повністю зупинили розвиток степового лісорозведення на теренах степових українських губерній. Відсутність палива в містах та селах незаліснених регіонів країни призвели до майже повного знищення лісонасаджень. Короткочасність контролю Степу українськими урядами впродовж 1917 – 1920 рр. стала на перешкоді реалізації власної політики у сфері лісоохорони. Встановлення радянської влади лише погіршило ситуацію. Особливо негативно відзначилася на ниві знищення невеликих осередків лісу в степу т.зв. «Трудова армія», яка проводила заготівлю палива на території міст та селищ у 1921 – 1923 рр. Нетривалий період НЕПу також не посприяв відродженню лісової галузі: сільське господарство УСРР було зосереджено на товарному виробництві зернових культур. Згортання приватних ініціатив, включно із встановленням планової економіки та колективізацією, як інструментами більшовицької диктатури, дозволило, використовуючи рабську працю селян, взятися до вирішення давно назрілих проблем заліснення степу. На всесоюзній «Конференції по боротьбі із засухою» (1932) було проголошено всебічну підтримку робіт зі степового лісорозведення та меліорації українських степів. Гучні гасла не було реалізовано через Голодомор, виснаження та фізичне знищення селянства. У зазначений період часу розвиток степових лісових господарств було майже припинено. Лісові господарства запорізького краю та сусідніх областей спрямували роботу на розвиток «побічних користувань» (здача землі в оренду під пасовиська та городи, виготовлення з лози товарів широкого вжитку). Така діяльність давала змогу підтримувати існування лісових господарств, але розвиток лісонасаджень був припинений на довгі роки. Бойові дії та окупація 1941 – 1943 рр. украй негативно позначились на стані лісових господарств і насаджень Запорізької та інших сусідніх областей УРСР. Німці та їх союзники розглядали залишки насаджень суто як ресурсну базу - паливо й будматеріали, що стало причиною критичного виснаження лісового потенціалу регіону.

2. The study is devoted to elucidating the historical circumstances surrounding the afforestation of the territories of southeastern Ukraine. Its principal objective is to reconstruct the development of the region's forestry network and to analyze the processes aimed at transforming the steppe landscape, which were carried out throughout the nineteenth century and until the middle of the twentieth century. In the course of the research, it was established that the state of scholarly development of the topic remains incomplete: academic publications are sporadic and fail to fully disclose the entire complexity of the problem. This assertion applies to the body of scholarly works identified by the author within all stages of the evolution of academic thought — both historiographical and natural-scientific — produced from the mid-nineteenth century to the present day. Accordingly, the emergence of a comprehensive study devoted to the environmental history of the Ukrainian steppe is both timely and relevant. The foundation of the dissertation research consists of materials from central and local archives of Ukraine,

including administrative and official documentation of state institutions and specialized agencies that operated in the region during the nineteenth and twentieth centuries and supervised the forestry sector. Alongside archival materials, the study incorporates a broad range of narrative sources, visual and cartographic materials, and publications from periodical press. The application of an interdisciplinary methodological framework enabled the author to examine landscape transformations as an integral and continuous process that developed in close symbiosis with social life. A prelude to the main body of the work is formed by a discussion highlighting the practices of the Zaporizhian Cossacks in the protection of ravine forests. This proactive activity promoted the ideas of steppe afforestation long before they became institutionalized. It was determined that during the period of the Russian Empire, in the nineteenth and early twentieth centuries, efforts aimed at transforming the steppe landscape were carried out by: 1) state forestry stations; 2) private estates belonging to local landowners; 3) communities; 4) individual representatives of foreign colonists. The most renowned and successful pioneers of steppe afforestation were Lieutenant V. Graff, the Kherson landowner V. Skarzhynskyi, and the Mennonite J. Cornies. The Velykoanadol and Staroberdyansk forestries, established on governmental initiative, became the first forestry enterprises in southeastern Ukraine and continue to exist to the present day. It was demonstrated that the Peasant Reform of 1861, despite its socially progressive character, led to the decline of both the ideas and practices of steppe afforestation. Only a series of droughts and crop failures, which caused the large-scale famine of 1891–1892, provided a new impetus for landscape transformation efforts. These activities were carried out on a scientific basis and with state support: V. Dokuchaev's "Special Expedition" united leading scholars such as H. Vysotskyi, P. Kostychev, and V. Vernadskyi. Their principal achievement was the establishment of a network of field experimental stations in the steppe region. The events of the First World War and the Revolution completely halted the development of steppe afforestation in the Ukrainian steppe provinces. The lack of fuel in the towns and villages of the non-forested regions of the country led to the near-total destruction of forest plantations. The short duration of control over the Steppe region by Ukrainian governments during 1917–1920 prevented the implementation of an independent policy in the sphere of forest protection. The establishment of Soviet power only aggravated the situation. Particularly destructive was the activity of the so-called "Labour Army," which was engaged in fuel procurement within towns and settlements during 1921–1923 and became notorious for the destruction of the remaining small forested areas in the steppe. The brief period of the New Economic Policy likewise failed to contribute to the revival of the forestry sector, as the agriculture of the Ukrainian SSR focused primarily on the commercial production of grain crops. The curtailment of private initiatives, combined with the establishment of a planned economy and collectivization as instruments of Bolshevik dictatorship, made it possible, through the exploitation of peasant labor, to address the long-standing problem of steppe afforestation. At the All-Union "Conference on Combating Drought" (1932), comprehensive support for steppe afforestation and land reclamation in the Ukrainian steppes was proclaimed. However, these ambitious declarations were never realized due to the Holodomor and the physical destruction and exhaustion of the peasantry. During this period, the development of steppe forestry enterprises was almost completely suspended.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Кононенко О.В. Стан і проблеми лісового господарства на теренах Запорізької губернії у 1921–1922 рр. // Zaporizhzhia Historical Review. 2024. Vol. 8 (60). С. 157–165.

- Кононенко О.В. Практики заліснення степів лівобережної частини півдня України у боротьбі із посухами та неврожаями (кін. XIX – поч. XX ст.) // Zaporizhzhia Historical Review. 2024. Vol. 9 (61). С. 69–76.
- Кононенко О.В., Мільчев В.І. Реалізація «великого плану перетво-рення природи» (1948–1953 рр.) на теренах запорізького краю: задуми, практики, здобутки та невдачі // Zaporizhzhia Historical Review. 2025. Vol. 10 (62). С. 56–72.
- Кононенко О.В. Лісові господарства Запорізької області у перші повоєнні роки: реанімація, робота, плани (1945–1948 рр.) // Zaporizhzhia Historical Review. 2025. Vol. 11 (63). С. 291–297.
- Кононенко О.В. «Ліси врятували революцію»: ціна більшови-цького перевороту для лісового господарства Запорізького регіону (поч. 1920–х рр.) // Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука - 2024». Запоріжжя: ЗНУ, 2024. С. 60–62.
- Кононенко О.В. Лісові насадження, як профілактика снігових заметів на залізницях півдня України в ХпХ ст. // Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука - 2025». Запоріжжя: ЗНУ, 2025. С. 72–74.
- Кононенко О.В. Сталінська спроба «підкорення степу»: підсумки еколо-го-ландшафтних робіт повоєнного десятиріччя на Запоріжжі // Збірник наукових праць студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених «Молода наука - 2026». Запоріжжя: ЗНУ, 2026. С. 76-78.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мільчев Володимир Іванович
2. Volodymyr I. Milchev

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4432-3322

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Запорізький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02125243

Місцезнаходження: вул. Університетська, Запоріжжя, Запорізький р-н., 69011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Корновенко Сергій Валерійович

2. Sergiy Kornovenko

Кваліфікація: д.і.н., професор, 07.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6268-2321

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Темірова Надія Романівна

2. Nadiia Temirova

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1918-2054

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Донецький національний університет імені Василя Стуса

Код за ЄДРПОУ: 02070803

Місцезнаходження: вул. 600-річчя, Вінниця, Вінницький р-н., 21021, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Білівненко Сергій Миколайович

2. Sergij M. Bilivnenko

Кваліфікація: к.і.н., доцент, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6724-5932

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Запорізький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02125243

Місцезнаходження: вул. Університетська, Запоріжжя, Запорізький р-н., 69011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Кривко Ірина Миколаївна
2. Iryna Kryvko

Кваліфікація: к.і.н., доц., 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5694-4017

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Запорізький національний університет

Код за ЄДРПОУ: 02125243

Місцезнаходження: вул. Університетська, Запоріжжя, Запорізький р-н., 69011, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Приймак Олег Миколайович
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Приймак Олег Миколайович
Відповідальний за підготовку облікових документів	Дребезов Денис Олегович
Реєстратор	Юрченко Тетяна Анатоліївна
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна